

**ГАРБУЗОВА Г. О.**

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

## ПЕРЕТВОРЕННЯ СИНТАКСИЧНОЇ СТРУКТУРИ УКРАЇНОМОВНОГО СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ ПІД ЧАС ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ ЗАСОБАМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Статтю присвячено проблемам перетворення синтаксичної структури українського складного речення під час перекладу на англійську мову, зокрема застосуванню англійських безприйменникових атрибутивних словосполучень з метою досягнення адекватності при створенні англомовного друготвору.

**Ключові слова:** адекватність, синтаксична структура, безприйменникове атрибутивне словосполучення, транспозиція.

Статья посвящена проблемам преобразования синтаксической структуры украинского сложного предложения в процессе его перевода на английский язык, в частности употреблению английских беспредложных атрибутивных словосочетаний при создании текста перевода на английском языке.

**Ключевые слова:** адекватность, синтаксическая структура, беспредложное атрибутивное словосочетание, транспозиция.

The article considers the syntactic structure transformation which takes place when a complex sentence in Ukrainian is translated by means of the English language units. The paper reveals the necessity of using the English preposition-free attributive clusters when creating the target text.

**Key words:** adequacy, syntactic structure, preposition free attributive cluster, transposition

**Актуальність** обраної теми зумовлено загальною тенденцією сучасних досліджень до багатоаспектного аналізу можливостей перекладацьких трансформацій при передачі україномовного оригіналу засобами англійської мови. Аналіз застосування безприйменникових атрибутивних словосполучень як способу адекватного відтворення тексту україномовного оригіналу має також важливе значення для перекладознавчого аналізу англійської та української мов.

**Метою** нашої статті є дослідити характер вживання безприйменникових атрибутивних словосполучень як способу досягнення адекватності, який має значний потенціал при перекладі з англійської мови на українську.

**Предметом** дослідження застосування формальних змін синтаксичної структури вислову в перекладі текстів публіцистичного стилю з української мови на англійську.

**Об'єктом** дослідження є лексичні одиниці, словосполучення та речення, що зазнають дії прийомів опущення, транспозиції та членування синтаксичної структури мовних одиниць в перекладі з української мови, та їхні англійські відповідники.

**Матеріалом** дослідження слугували тексти україномовних публіцистичних статей та відповідні тексти перекладів англійською мовою.

**Наукова новизна** одержаних результатів дослідження полягає у тому, що уперше в вітчизняному перекладознавстві дано обґрунтування перетворенням синтаксичної структури складного україномовного речення засобами англійської мови з огляду на досягнення адекватності, зокрема здійснено аналіз застосування безприйменникових атрибутивних словосполучень.

При перекладі з української мови ми часто стикаємося з явищем, коли зміст передається дуже розгорнуто, наприклад, за допомогою словосполучення, ускладненого одним чи кількома прийменниками, чи за допомогою окремого підрядного речення. Лексичне наповнення вислову оригіналу виглядає простим для передачі англійською мовою, проте дотримання синтаксичної структури оригіналу при створенні друготвору може ускладнити сприйняття смислу вислову.

Варто зауважити, що існує досить велика кількість прикладів, які свідчать про те, що дзеркальна передача структури вислову оригіналу не обтяжує текст перекладу. Тобто необов'язково уникати, скажімо, підрядних речень чи прийменникових словосполучень, замінюючи їх на безприйменникові кластери чи окремі речення, вдаючись до трансформацій синтаксичного перенесення, опущення мовних одиниць та членування синтаксичної структури речення. Наприклад:

Прийняття законопроекту забезпечить створення нової національної системи стандартизації, яка відповідає сучасними вимогам та тенденціям й забезпечить єдину державну політику у цій сфері [Урядовий портал].

The adoption of the law draft will guarantee the creation of the new national system of standardization, which meets the modern requirements and tendencies and provides the unanimous national policy in this area [переклад – Г. О. Гарбузова].

Втім, в нашій статті мова піде про інший варіант роботи перекладача з складнопідрядними реченнями та прийменниковими словосполученнями похідного тексту. Наприклад, за допомогою транспозиції згадане перед цим українське речення може виглядати англійською наступним чином:

*The law draft adoption will guarantee the new national standardization system, which meets the modern requirements and tendencies and provides the unanimous national policy in this area* [переклад – Г. О. Гарбузова].

Проаналізуємо наступний приклад, який ілюструє кілька варіантів передачі українського речення засобами англійської мови:

*1907 року поблизу Пелопоннеського півострова (Греція) на глибині 60 метрів виявлено уламки судна, яке затонуло близько 2000 років тому* [Корунець:149].

*In 1907 the wrecks of the ship, which had sunk 2000 years ago, were discovered at the depth of 60 metres near the Peloponnesus (Greece)* [переклад – Г. О. Гарбузова].

*In 1907 the ship wrecks were discovered at the 60-metre depth near the Peloponnesus (Greece). The vessel had sunk 2000 years ago* [переклад – Г. О. Гарбузова].

Перший варіант є буквальною віддзеркаленням синтаксичної структури оригіналу та за своєю будовою нагадує скоріше українське речення, ніж англійське. В другому випадку ми уникаємо буквального перекладу синтаксичної структури речення: замість генітивів *the wrecks of the ship* та *the wrecks of the ship* створюємо компресив для словосполучення *the 60-metre depth* замість *на глибині 60 метрів*, і безприйменниковий номінативний кластер *ship wrecks* для *уламки судна*. Підрядне речення *яке затонуло близько 2000 років тому*, що відноситься до іменника *судно* передоєм окремим реченням *which had sunk 2000 years ago*, досягаючи, таким чином, кращого перекладу.

Зазначимо, що можна також зробити логічний висновок та, вдавшись до прийому лексичної модуляції, створити багатокомпонентний безприйменниковий кластер, для вислову першотвору *уламки судна, яке затонуло близько 2000 років тому*:

*In 1907 the 93 BC ship wrecks were discovered at the 60-metre depth near the Peloponnesus (Greece)* [переклад – Г. О. Гарбузова].

Створення безприйменникових кластерів при українсько-англійському перекладі є вкрай необхідним, коли речення тексту оригіналу має особливо ускладнену синтаксичну структуру. Щоб на практиці проілюструвати нашу думку, звернемо увагу на наступний вислів українською мовою, що являє собою одне речення:

Реалізація цього документу дозволить державі привести національну систему стандартизації у відповідність до європейської моделі для подальшої економічної інтеграції, дасть можливість підвищити якість та конкурентоспроможність вітчизняної продукції, зробить ще більш прозорими процедури і правила у сфері стандартизації, що, без сумніву, допоможе суб'єктам господарювання у їх діяльності, а також посилить захист життя та здоров'я громадян, активізує охорону навколишнього природного середовища, підвищить довіру до безпеки продукції та її якості [Урядовий портал].

Перед нами одне речення, що складається з двох частин, пов'язаних підрядним зв'язком. В кожній частині цього складнопідрядного речення присутні кілька груп однорідних членів. Підрядне речення ускладнене ввідною конструкцією *без сумніву*.

Якщо при відтворенні цього тексту англійською мовою в цілому дотримуватися синтаксису оригіналу, вдаючись лише до незначних лексико-граматичних перетворень, то вийде приблизно наступний еквівалент:

*The realization of the document will allow the state to arrange the national system of standardization in accordance with the European model for the further economic integration, give an opportunity to increase the quality and competitive ability of the domestic produce, make the procedures and rules in the sphere of standardization more transparent, which, no doubt, will help the market participants in their activity, as well as improve the protection of life and health of the citizens, intensify the protection of environment, enhance the trust in safety of the produce and its quality* [переклад – Г. О. Гарбузова].

З одного боку, переклад нібито не представляє собою особливої складності. Не потрібно вдаватися до глибокого аналізу семантичних структур мовних одиниць та шукати засоби для відтворення прихованого імпліцитного смислу. Втім, подібний англомовний відповідник, а саме його структурно-синтаксичне

оформлення, виглядає громіздко та суперечить природі синтаксису англійської мови. Це речення виглядає “по-українськи”.

В даному випадку, на нашу думку, варто вдатися до перетворення синтаксичної форми вислову із застосуванням транспозиції, опущення та членування синтаксичної структури мовних одиниць. Отже, доцільно розбити складне речення на кілька окремих речень. Слушно звернути увагу на словосполучення типу *реалізація цього документу, національна система стандартизації, процедури і правила у сфері стандартизації, захист життя та здоров'я громадян, охорону навколишнього природного середовища, довіру до безпеки продукції та її якості* та спробувати “згорнути” їх за допомогою перестановки та утворення номінативних безприйменникових кластерів: *the document realization, the national standardization system, standardization procedures and rules*.

При перекладі складних україномовних речення англійською варто також уникати утворення поспіль кількох прийменникових конструкцій, наприклад, *the trust in the produce safety and quality*, а не *the trust in safety and quality of the produce*, чи особливо словосполучень-генітивів *of*-типу: *the safety of the citizens' life and health* замість буквального *the safety of the life and health of the citizens*. Отже, пропонуємо наступний варіант перекладу:

*The document realization will mean the state's arrangement of the national standardization system for the further economic integration in accordance with the European model. It will also provide a possibility to increase the quality and competitive ability of the domestic produce, as well as the more transparent standardization procedures and rules. Thus, undoubtedly, there will be the proper assistance to the market participants, the better safety of the citizens' life and health, the more intensified environmental protection, as well as the enhanced trust in the produce safety and quality* [переклад – Г. О. Гарбузова].

Наведені вище трансформації транспозиції та опущення елементів синтаксичної структури вислову, дають перекладачу змогу переробити одиниці похідної синтаксичної структури у англійській мові безприйменникові номінативні словосполучення. Перекладач має право їх вживати, адже безприйменникові номінативні словосполучення є нормою для системи англійської мови. Багаточленні англійські атрибутивні словосполучення при перекладі

українською часто виявляють семантичне різноманіття: кожен елемент такого словосполучення може виконувати відмінні синтаксичні функції, наприклад, додатку, обставини, що відносяться до інших слів, аніж формальне визначальне слово в цього словосполучення [1:225; 2:312].

Вислови *a college honors graduate* або *a federal law enforcement official*, які є формально атрибутивними, втім включають сполучення об'єктів, що знаходяться один з одним в об'єктних стосунках. Вияв цих стосунків між словами *honors* і *graduate* та *enforcement* і *official* дозволяє правильно підібрати відповідник таким словосполученням: *випускник коледжу, який закінчив заклад з відзнакою та службовець, відповідальний за виконання федерального законодавства*. При перекладі з української мови англійською слушно застосовувати можливість цільової мови для створення адекватного відповідника. Адже саме досягнення адекватності є метою перекладу.

Нагадаємо, що в перекладознавстві існує поняття еквівалентності [3; 4:115; 5; 6:126; 7:53] та адекватності [8:21; 9:233; 10:26; 11].

Проблема адекватності перекладу вже здавна розглядається у перекладознавстві та співвідноситься із поняттям еквівалентності [12:188; 13:224; 14:157; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21 та ін.].

Мета перекладу полягає в збереженні змісту, функцій, стилістичних, комунікативних та художніх цінностей оригіналу. І в разі досягнення цієї мети сприйняття перекладу в середовищі цільової мови буде відносно дорівнювати сприйняттю оригіналу в середовищі похідної мови. Форма вислову, зокрема його синтаксична структура, не повинна ускладнювати сприйняття змісту тексту перекладу.

Вартим уваги є й те, що синтаксис англійської мови дозволяє створювати атрибутивні словосполучення, в яких визначальний компонент може бути виражений словосполученням чи реченням. Таким чином, при перекладі інформація тексту оригіналу, яка подається описовим, розгорнутим способом (за допомогою складно-підрядних речень, прийменникових словосполучень тощо) може буде висловлена через складні атрибутивні кластери з уникненням прийменникового зв'язку між компонентами словосполучення.

Цікавим, на нашу думку, є такий підвид складних слів

специфічної конструкції, як компресиви чи слова синтаксичного типу, про які пише вітчизняна дослідниця Верба Л. Г. Прикладами подібних компресивів є написані через дефіс цілі словосполучення (*The 12-man team will melt a 36-centimetre-wide borehole using a specialised hot-water drill* [Euronews]) чи навіть і речення (*So today I'd like to take a look at forward thinking, courageous, "put a dent in the Universe" leadership by examining one of the world's most famous mavericks—everybody's favorite fictional spy, James Bond* [Yahoo.com]), що знаходяться у препозиції до іменника. Тоді, коли лексикалізується семантика синтаксичної конструкції, таке слово набуває оказіональної цілісності і виступає у реченні як означення до іменника, часто буває експресивним багатокомпонентним епітетом [22:69; 23:10–19; 2:156].

Верба Л. Г. зазначає, що компресиви є суто англійським способом творення слів. Такі утворення для української мови не характерні, компресія словосполучення чи речення у слово при перекладі втрачається і передається порівняльним зворотом [22:70]. Втім, трапляються випадки, коли при відтворенні англійського тексту українською перекладач успішно створює саме відповідник-компресив:

*The closed-off, well-bred, out-in-public look on her face—what Clay thought of as your basic on-the-street-no-face look – had been replaced by a convulsive snarl that shrank her eyes to slits and exposed both sets of teeth* [King:5]. – Вираз неприступної, вихованої світської дами – маску, яку Клай про себе називав "без-обличчя-для-вулиці", – змінився конвульсивним вищиром: очі перетворилися на дві вузькі щілини і відкрилися два ряди зубів [Кінг:18].

Про існування цього явища, коли цілі речення та словосполучення оказіонально перетворюються на слова, саме в українській мові свідчать такі випадки, як, наприклад:

*Пробували спілкуватися за допомогою малюнків і жестів. На рівні "їсти-спати" порозумілися* [Gazeta.ua].

Українська лексема *їсти-спати*, що складається з інфінітивів двох дієслів, виконує атрибутивну функцію по відношенню до іменника *рівень* та має оказіональну природу.

Використання подібних оказіоналізмів при перекладі з української мови англійською є, на нашу думку, дуже продуктивним

прийомом для створення адекватного відповідника, який допомагає наблизити структуру друготвору до традиційних способів побудови речення англійської мови. Так, наприклад, спробуємо відтворити українське наступне речення англійською мовою:

*З'ясувалося, що, наприклад, проходження намальованих на папері лабіринтів не допомагає позбавитися від нав'язливих мелодій, в той час як рішення головоломок судоку дає певний ефект [Gazeta.ua].*

*Намальовані на папері лабіринти можна передати як *labyrinths, which are drawn on paper*, що зробить речення громіздким, чи за допомогою опущення та перестановки перекласти як *paper labyrinths*. Останній варіант також не є адекватним, адже ми втрачаємо лексему *drawn*, і *paper labyrinths* може також означати *лабіринти, які зроблені з паперу*. Отже, в подібній ситуації, на нашу думку, варто скористатися можливостями англійської мови та перекласти за допомогою компресиву:*

*It was revealed that, for instance, dealing with drawn-on-paper labyrinths does not help get rid of annoying tunes, while doing Sudoku puzzles brings a certain effect [переклад – Г. О. Гарбузова].*

Таким чином, при перекладі україномовних речень, які ускладнюються підрядним зв'язком, прийменниковими словосполученнями слід уникати буквального відтворення лексико-синтаксичної форми вислову. Найоптимальнішим виходом для створення адекватного відповідника англійською мовою є використання наступні трансформації: перестановка та опущення компонентів висловлювання і переформулювання підрядних речень та прийменникових словосполучень у безприйменникові атрибутивні кластери чи, коли дозволяє стиль, фразові епітети-компреси. Доцільно також перекладати одне речення оригінального тексту за допомогою двох чи більше речень цільовою мовою. Завдяки зазначеним перекладацьким перетворенням англомовний друготвір буде сприйматися природно цільовим читачем / слухачем та вважатиметься адекватним англомовним відповідником українського першотвору.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 448 с. 2. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2005. – 464 с. 3. Гак В. Г. Теория и практика



перевод. Французский язык / В. Г. Гак, Б. Б. Григорьев. – [3-е изд.]. – М. : Интердиалект, 2000. – 456 с. 4. *Комиссаров В. Н.* Современное переводоведение : [курс лекций] / В. Н. Комиссаров. – М. : ЭТС, 2000. – 192 с. 5. *Найда Ю. А.* К науке переводить. Принципы соответствий / Ю. А. Найда; [пер. с англ. Л. Черняховская] // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – 1978. – С. 116–131. 6. *Nida E.* Toward a Science of Translation / E. Nida. – Leiden : E. J. Brill, 1964. – 331 p. 7. *Комиссаров В. Н.* Общая теория перевода (Проблемы переводоведения в освещении зарубежных ученых) / В. Н. Комиссаров. – М. : ЧеРо, 1999. – 136 с. 8. *Комиссаров В. Н.* Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 1990. – 253 с. 9. *Левицкая Т. Р.* Проблемы перевода. На материале современного английского языка / Т. Р. Левицкая, А. М. Фитерман. – М. : Международные отношения, 1976. – 205 с. 10. *Ванников Ю. В.* Проблемы адекватности перевода. Типы адекватности, виды перевода и переводческой деятельности / Ю. В. Ванников // Текст и перевод / [ред. А. Д. Швейцер]. – М. : Наука, 1988. – С. 34–39. 11. *Кияк Т. Р.* Теорія та практика перекладу (німецька мова) / [Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй]. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 592 с. 12. *Федоров А. В.* Введение в теорию перевода / А. В. Федоров // Лингвистические проблемы. – Серия : “Б-ка филолога”. – М. : Изд-во лит-ры на иностранных языках, 1958. – 374 с. 13. *Jakobson R.* On Linguistic aspects of Translation / R. Jakobson // On Translation / ed. R. A. Brower. – N.Y. : Oxford University Press, 1966. – P. 232–239. 14. *Рецкер Я. И.* О закономерных соответствиях при переводе на родной язык / Я. И. Рецкер // Вопросы теории и методики учебного перевода. – М. : Изд. Академии пед. наук СССР, 1950. – С. 156–163. 15. *Бархударов Л. С.* Язык и перевод. Вопросы общей и частичной теории перевода / Л. С. Бархударов. – М. : Международные отношения, 1975. – 240 с. 16. *Morris Ch. W.* Foundations of the Theory of Signs / Ch. W. Morris // International Encyclopedia of Unified Science / O. Nenrath, R. Carnap, Ch. Morris (ed.). – Chicago : University of Chicago Press, 1938. – Vol. 1, № 2. – P. 77–137. 17. *Чередниченко О. І.* Про мову і переклад / О. І. Чередниченко. – К. : Либідь, 2007. – 248 с. 18. *Швейцер А. Д.* Перевод и лингвистика / А. Д. Швейцер. – М. : Воениздат, 1973. – 280 с. 19. *Каде О.* Проблемы перевода в свете теории коммуникации / О. Каде // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М. : Международные отношения, 1978. – С. 69–90. 20. *Ванников Ю. В.* Проблемы адекватности перевода. Типы адекватности, виды перевода и переводческой деятельности / Ю. В. Ванников // Текст и перевод. – М. : Наука, 1988. – С. 34–39. 21. *Nida E. A.* Language Structure and Translation / E. A. Nida. – Standford : California, 1975. – 283 p. 22. *Верба Л. Г.* Порівняльна лексикологія англійської та української мов / Л. Г. Верба. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 160 с. 23. *Кухаренко В. А.* Практикум по стилистике английского языка : [учебн. пособие для студ. филол. фак. ун-тов, ин-тов и фак. ин. яз.] / В. А. Кухаренко. – М. : Высшая школа, 1986. – 144 с.

## ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *Урядовий портал.* [Електронний ресурс] // Офіційний сайт; Прес-служба Міністерства економічного розвитку і торгівлі. – Режим доступу : [http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art\\_id=246154548](http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246154548) 2. *Корунець І. В.* Теорія і практика перекладу / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 448 с. 3. *Euronews.com* [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.euronews.com/> 4. *Yahoo.com* [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.yahoo.com/> 5. *King S.* The Cell / S. Kings. – N. Y. : Scribner, 2006 – 384 p. 6. *Кінг С.* Зона покриття / С. Кінг; [пер. з англ. О. Любенко]. – Харків : Книжковий клуб “Клуб сімейного дозвілля”, 2007. – 432 с. 7. *Gazeta.ua* [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. – Режим доступу : [http://gazeta.ua/articles/life/\\_vcheni-znajshli-sposib-pozbavitisya-vid-nav-yazlivih-melodij/488939](http://gazeta.ua/articles/life/_vcheni-znajshli-sposib-pozbavitisya-vid-nav-yazlivih-melodij/488939)